

Posudek rigorózní práce

Nárys teologie cyklu staroslověnských homilií neznámého autora

De Deo uno et trino, 75 s.

Jméno a příjmení kandidáta: Mgr. et Mgr. Tomáš Mikulka, Ph.D......

Oponent: doc. PhDr. Josef Bartoň, Th.D.

Posudek oponenta

Kandidát Mgr. et Mgr. Tomáš Kliment Mikulka, Ph.D., předkládá na Katedře systematické a pastorální teologie KTF UK k obhajobě rigorózní práci nazvanou *Nárys teologie cyklu staroslověnských homilií neznámého autora De Deo uno et trino*.

Na úvod stojí za to zmínit, že autor není na poli humanitních věd začátečníkem. Vystudoval nejprve na FF UK v Praze v magisterském stupni slavistická studia se specializací makedonistika a řečtina (2010), je tedy původním svým zaměřením filolog – slavista, grécista, byzantolog. Teologické vzdělání (na úrovni našeho magisterského stupně) získal ve Francii na Institut catholique v Toulouse (2017). Dále se hlouběji věnoval paleoslovenistice a na FF UK získal gradus Ph.D. (2021; disertace *Tři starobylé staroslověnské homilie*). V současné době uzavírá třetí ročník doktorského studia v oboru *katolická teologie* na KTF UK (školitelem je zkušený specialista pro obor patrologie doc. David Vopřada), přičemž zaměření projektu je příbuzné zaměření nyní předkládané rigorózní práce, takže lze předpokládat, že její výsledky budou v budoucnu v nějaké formě včleněny do (tematicky ovšem výrazně širšího) připravovaného spisu doktorského. Náš kandidát má na kontě již několik akademických kvalifikačních prací, ale také řádku už publikovaných studií, z nichž některými si vzdáleněji či blíže připravil cestu k předkládanému spisu (připomeňme např. recentní článek *Textological*,

Linguistic and Theological Features of the Newly Identified Corpus of Old Church Slavonic Homilies otištný v prestižním časopise *Slavia*, roč. 92 /2023/, č. 5, s. 610–624).

Rozsah, uspořádání, obsah

Co do **rozsahu**, spis dr. Mikulky odpovídá spíše dolní mezi délky běžné u prací pro rigorózní řízení (má něco přes 90 „normostran“). Autora lze v této věci pochválit za ukázněný přístup – svůj text nenechal příliš rozrůst, ačkoli samo téma a průběžné výsledky výzkumu k odbočkám a rozšiřování bez pochyb vybízely.

Práce je strukturována logicky, členění je účelné a přehledné (s využitím klasického desetinného třídění). Na samém začátku spisu nalezneme dvě stručné **vstupní kapitoly**: první (*1. Úvod*; s. 7) je kratičkým osobním, „ideovým“ uvedením do celé práce, druhá (*2. Krátký přehled literárních počinů v počátcích christianizace Slovanů*; s. 8–11) představuje hlavní kontexty (kulturněhistorické, literárněhistorické, církevnědějinné), na jejichž pozadí bude rozvinuto vlastní téma.

Následují **tři jádrové kapitoly**. V první z nich (*3. Představení korpusu starobylých staroslověnských homilií*; s. 12–23) autor zevrubněji prezentuje soubor devíti staroslověnských homiletických textů, které si zvolil pro své analýzy, a tuto svou volbu přesvědčivě zdůvodňuje. Ukazuje, že jde o homogenní kolekci, která má jediného autora, texty časově zařazuje na přelom 9. a 10. století, jako pravděpodobnou oblast vzniku uvádí prostor západní (velkomoravský či širě panonský) anebo Bulharsko před vypovězením německých misionářů (s. 22). Nakonec jsou představeny dva okruhy křesťanské teologie, jimž budou zasvěceny dvě další kapitoly, a nastíněna příslušná metodologie, jejíž pomocí náš autor své výzkumy provedl.

Další jádrová kapitola (*4. De Deo uno*; s. 24–36) už se koncentruje na první významný teologický okruh (témata související s úvahami o *jedniném Bohu*), jehož reflexi v daných textech se náš kandidát snaží nacházet, sledovat a analyzovat. Hlavní dílčí témata, která v sledovaných homiliích odhalil jako nosná, vyjadřují nadpisy subkapitol: *Bůh a vlastnosti božské substance*, *Boží transcendence*, *Boží nepoznatelnost*, *Boží částečná poznatelnost*.

Třetí a poslední poslední z hlavních kapitol práce (*5. De Deo trino*; s. 37–65), jež je také oddílem nejrozsáhlejším a nejzajímavějším, zpracovává dílčí okruhy podle jednotlivých osob Trojice (*Otec*, *Syn*, *Duch svatý*), přičemž největší pozornost (ostatně asi v souladu s očekáváním, protože analyzované texty vznikají v 9. století, a to na rozhraní francko-latinského a byzantského křesťanství) – si vynucují otázky související s vycházením Ducha svatého.

Každá z jádrových kapitol obsahuje podrobný dílčí závěr (*shrnutí*), takže vlastní **závěr**

celého spisu (6. *Závěr*; s. 65–68) bylo možno vměstnat do necelých tří stran obsahujících nejdůležitější body dosažených výzkumů a nastínění perspektiv dalšího bádání (tedy především jakýsi plán zkoumání dalších podstatných teologických tematických okruhů, která budou analyzována pro autorovu budoucí disertační monografii).

Na konec spisu je zařazeno vysvětlení **zkratk a značek** (7. *Seznam použitých zkratek*; s. 69) a **bibliografie** (8. *Seznam literatury*; s. 70–75). Ta čítá na šedesát titulů pramenů a literatury. Svědčí mj. o tom, že náš kandidát běžně pracuje (vedle pramenných mrtvých jazyků) s odbornou literaturou v celé řadě cizích jazyků (ruština, bulharština, francouzština, němčina, angličtina, italština).

Zhodnocení obsahové stránky, naplnění badatelských cílů

Kol. Mikulka si postavil za úkol vícestrannou analýzou pečlivě vybraného konkrétního středně rozsáhlého korpusu staroslověnských homiletických textů, obsahově zároveň pestrého (homilie mají různý obsah a zacílení) i poměrně sevřeného (především jde o texty jednoho autora, byť asi z různých období jeho působení), aspoň částečně zmapovat vznik a počáteční fáze rozvoje staroslověnské teologické terminologie a slovanské teologie, resp. teologicky reflektovaného křesťanství. V této své práci provedl důležité sondy zejména pro tematické okruhy *de Deo uno* a *de Deo trino* (a naznačil možnosti zkoumat další okruhy). Náš autor prokázal schopnost a zdatnost s opravdovou akribií analyzovat a solidně interpretovat příslušné pasáže – za pomoci svého rozhledu v slovanské jazykovědě, v starověké i raně středověké řecké a latinské křesťanské literatuře i v systematické teologii. Témata jeho práce se pohybují v širokém hraničním pásmu mezi filologií a teologií a kol. Mikulka podle mého mínění prokázal, že se díky své podvojně odborné přípravě (jakožto filolog i teolog) dokáže v této oblasti bezpečně pohybovat. Vyzdvihuji solidní a pečlivou práci s jazykovým materiálem (to se týká hlavně teologické terminologie), s citacemi z Písma, Otců a byzantských autorů a v řadě případů i s méně průhlednými parafrázemi a aluzemi. Soudím, že našemu autorovi se jeho úkol podařilo s úspěchem splnit: předložený spis je závažným příspěvkem k poznání počátků teologické reflexe u Slovanů a vůbec formování křesťanství v prvních desetiletích existence slovanského písemnictví.

Poznámky k redakční stránce

Výtky, které musím autorovi předložit, se netýkají odborné připravenosti, uplatněných metod ani obsahu spisu, nýbrž různých **lapsů redakčního charakteru** včetně tiskových chyb („překlepů“). Tyto nedostatky, resp. jejich nikoli úplně zanedbatelnou četnost, považuji za

- překvapující – vzhledem k tomu, že autorem je ostrílený filolog. Pravděpodobně je má na svědomí určitá úspěchanost v závěrečné fázi práce. Uvedu několik příkladů:
- s. 7, ř. 12: *kolem 15. roku mě napadla otázka* – mělo by být: *kolem patnáctého roku* (užití číslice bych v takovýchto případech velmi nedoporučoval)
 - s. 9, ř. 21: *Miloš Weingard* – má být: *Weingart* („překlep“)
 - s. 10, ř. 12: *v Nikéforově Apologeticu* – mělo by být: *Apologetiku* (v českých skloňovaných tvarech je záhodno psát *-k-*; srov. s *Liviem Andronikem*, nikoli *Andronicem*)
 - s. 14, ř. 9 zdola: *v rámci referenčního Slovníka...* – má být: *Slovníku* (regionalismus?)
 - s. 16, ř. 2 zdola: *Vedlejší věta účelové větě je často používán kondicionál* – tak jak leží, je konstrukce vlastně nesrozumitelná (patrně má být: *Ve vedlejší větě účelové je...*; asi stopa překotné redakční úpravy na poslední chvíli?)
 - s. 24, ř. 16: *Jedním ze základních božské přirozenosti je...* – vypadlo substantivum (snad: *znaků* či *vlastností*?)
 - s. 50, ř. 7: *СЪВЪДѢТЕЛЪСТВОУТЬ* – má být nejspíš: *СЪВЪДѢТЕЛЪСТВОУЕТЪ* („překlep“)
 - s. 50, ř. 19: *Dříve než přistoupíme k ... výkladu těchto variant, prezentujeme stav...* – raději: *budeme prezentovat* či *ukážeme* (obojvidové *prezentovat* zde asi není příliš vhodné použít ve futurálním významu)
 - s. 52, ř. 17: *že Duchu na Krista sestupuje* – má být *Duch* („překlep“?)
 - s. 65, ř. 15: *že autora s Fótiem sdílí některé exegetické postupy* – má být asi: *autor... sdílí* (náš autor patrně na poslední chvíli změnil původní formulaci, která snad zněla: **že autora s Fótiem spojuje*)
 - s. 65, ř. 1 zdola: *pracujeme s texty pouze o jednoho autora* – má být: *od jednoho* („překlep“)
 - s. 66, ř. 14 zdola: *snahy o vytvoření adekvátního slovanské terminologie* – má být: *adekvátní* (náš autor asi při své poslední úpravě nahradil výrazem *terminologie* původní **názvosloví*)
 - s. 66, ř. 13 zdola: *V samotně teologické nauce* – má být: *v samotné* („překlep“; z hlediska stylistického bych se jinak raději klonil k znění: *v samé... nauce*)
 - s. 66, ř. 9 zdola: *Výčet není úplný, ale dobře autorovu sečtělost a šíři záběru.* – vypadlo sloveso (snad: *vystihuje*, *charakterizuje* či *ilustruje*)
 - s. 67, ř. 4: *Z osobního rozhovoru s francouzským patrologem Jeana-Michaela Garriguese vyplynulo* – má být: *Jeanem-Michaelem Garriguesem* (také patrně stopa závěrečné, již nepřekontrolované úpravy)
- Škoda takovýchto pochybení, která ovšem nejsou z věcného hlediska závažná. Je zřejmé, že by je napravilo „poslední čtení“, na které (jak už bylo řečeno) autor patrně nenalezl čas.

Závěr a doporučení k obhajobě

Předložený spis kol. Mikulky **jakožto celek** vykazuje ve více než uspokojivé míře mnohé kvality **nadstandardní** rigorózní práce: jak v kritické práci s prameny a literaturou, tak v pečlivosti analytické práce, solidnosti syntéz a seriózním konstruování samostatných úvah založených na vlastních argumentovaných interpretacích. Je to spis originální, do značné míry průkopnický, který se může stát velmi důležitým inspirujícím východiskem – co do předložených výsledků i uplatněných metod – pro jakákoli další bádání v podobných tématech.

Předloženou rigorózní práci **doporučuji** k obhajobě s jednoznačným návrhem hodnocení „**prospěl**“. Kdyby bylo zvykem udělovat za rigorózní práci známky, navrhl bych „velmi dobře“, a to jen kvůli redakčním lapsům, jejichž příklady jsem výše uvedl. (V případě publikování práce je nutné ještě před sazbou provést pečlivé čtení s korekturou.) Pokud by se hodnotila pouze obsahová a metodologická stránka, navrhl bych stupeň „výborně“.

V Praze dne 29. srpna 2024

doc. PhDr. Josef Bartoň, Th.D.
Katedra biblických věd a starých jazyků
Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy
Thákurova 3, 160 00 Praha 6
email: barton@ktf.cuni.cz